

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 200/2017 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 5/2018 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen, oikeusministeriö
- hallitussihteeri Juho Martikainen, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Juha Tuovinen, sisäministeriö
- ma. esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- presidentti Timo Esko, korkein oikeus
- oikeusneuvos Jukka Sippo, korkein oikeus
- presidentti Kenneth Nygård, Turun hovioikeus
- laamanni Tuomas Nurmi, Helsingin käräjäoikeus
- valtiosyyttäjä Leena Metsäpelto, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- täytäntöönpanopäällikkö Tauno Aalto, Oikeusrekisterikeskus
- lakimies Anna-Liisa Sandvik, Rikosseuraamuslaitos
- johtava hallintovouti Jorma Niinivirta, Valtakunnanvoudinvirasto
- asianajaja Markku Fredman, Suomen Asianajajaliitto
- asianajaja Kenneth Svartström, Suomen Asianajajaliitto
- professori Mikko Vuorenpää

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

- Helsingin hovioikeus
- Pirkanmaan käräjäoikeus
- Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto
- Kymenlaakson oikeusaputoimisto
- Poliisihallitus
- Suomen Maallikkotuomarit ry
- Suomen tuomariliitto ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, esitutkintalakia ja sakon täytäntöönpanosta annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla kevennettäisiin oikeusprosesseja yleisissä tuomioistuimissa.

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voitaisiin tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa ehdotetaan kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riita-asiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltu.

Korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus olisi yksimielisenä päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Valituslupa-asia voitaisiin käsitellä myös yhden jäsenen kokoonpanossa, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin myös eräissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa.

Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan, että vastaajalle olisi annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuslupakannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän.

Vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamisen helpottamiseksi ehdotetaan, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan.

Syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Rikosasian vastaajan olisi jatkossakin oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos tuomioistuin pitää vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tarpeellisena. Vastaajan läsnäolovelvollisuutta lievennettäisiin kuitenkin siten, että muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos tuomioistuin ei pitäisi vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisena, riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies. Ehdotuksen mukaan vastaajan olisi kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Vangitun vastaajan läsnä-

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

olovelvollisuutta ehdotetaan lievennettäväksi siten, että tuomioistuimien voisi päättää, ettei vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarcoituksessa kuultuna. Osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Myös syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

Sakon täytäntöönpanosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sakon maksamiseen voisi saada maksuaikaa vielä muuntorangaistuksen tuomitsemisen jälkeenkin. Samalla mahdollisuudesta saada maksuaikaa muuntorangaistusasian tuomioistuin käsittelyn aikana luovutettiin. Lisäksi ehdotetaan, että muuntorangaistusasian käsittelyssä voitaisiin käyttää videoyhteyttä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, esitutkintalakia ja sakon täytäntöönpanosta annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla kevennettäisiin oikeusprosesseja yleisissä tuomioistuimissa. Tavoitteena on lyhentää tuomioistuinten käsittelyaikoja muun muassa joustavoittamalla tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä sekä mahdollistaa tuomioistuinten keskittyminen ydintehtäviinsä. Oikeusprosessien keventämisellä myös sopeutettaisiin tuomioistuinlaitoksen toimintaa vastaamaan valtiontalouden kehyksiin jo sisältyviä tuomioistuinten toimintamenojen säästöjä.

Lakivaliokunta pitää tärkeänä esityksen taustalla olevaa lähtökohtaa siitä, että oikeusturva tulee varmistaa siitä huolimatta, että oikeudenhoitoon kohdistuu menopaineita ja säästöjä. Edellä sanottuista riippumatta muun muassa asioiden käsittelyaikojen lyhentäminen ja tuomioistuinten keskittyminen ydintehtäviinsä ovat valiokunnan näkemyksen mukaan oikeudenhoidon kehittämistävoitteina erittäin keskeisiä.

Hallituksen esityksestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esityksessä ehdotettuja lakiehdotuksia tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina. Lakivaliokunta puoltaa esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Kokoonpanojen keventäminen käräjäoikeudessa

Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa (1. lakiehdotus, 2 luku 6 §). Ehdotuksen mukaan yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa laajennetaan siten, että rikosasia voidaan käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

syytteessä tarkoitettu teosta voidaan tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Nykyisin rikosasia voidaan käsitellä käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi yksi tuomari voi käsitellä kymmenen laissa erikseen lueteltua rikosta sekä näiden rikosten rangaistavat yritykset.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riita-asiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua (1. lakiehdotus, 2 luku 11 §). Rikosasia voidaan nykyisin käsitellä myös kolmen tuomarin kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna (OK 2 luku 1 § 2 mom.). Tätä säännöstä ei esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Käräjäoikeuden päätösvaltainen peruskokoonpano koostuu rikosasiassa puheenjohtajasta ja kahdesta lautamiehestä (OK 2 luku 1 § 1 mom.). Tätä ns. lautamieskokoonpanoa voidaan vahvistaa yhdellä tuomarilla tai lautamiehellä taikka molemmilla (OK 2:11). Näihinkään voimassaoleviin säännöksiin ei esityksessä ehdoteta sisällöllisiä muutoksia.

Lakivaliokunta toteaa, että yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentamisessa on kyse merkittävästä ratkaisukokoonpanoa koskevasta muutosehdotuksesta. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että niihin asioihin, joita voidaan käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, sisältyy jo nykyisin ns. listarikoksina useiden rikosten törkeitä tekemuotoja, joissa enimmäisrangaistus on ankarampi kuin kaksi vuotta vankeutta (OK 2 luku 6 §). Lisäksi hallituksen esityksestä (HE, s. 24) ilmi käyvin tavoin yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltäviksi eivät kaavamaisesti siirry kaikki rikokset, joista säädetty enimmäisrangaistus on enintään 4 vuotta vankeutta, sillä osa rikoksista käsitellään vahvemmassa kokoonpanossa asian laadun tai syytteeseen sisältyvien muiden rikosten vuoksi. Edellä selostetuin tavoin kokoonpanovaihtoehtoja ehdotetaan esityksessä lisäksi täydennettäväksi kahden tuomarin kokoonpanolla.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta katsoo, että esityksessä ehdotettu yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentaminen yhdistettynä uuteen kahden tuomarin kokoonpanovaihtoehtoon on perusteltu ja myös oikeusturvanäkökohtien kannalta asianmukainen ratkaisu. Valiokunta katsoo, että sekä resurssien tarkoituksenmukaisen käytön että oikeusturvan varmistamiseksi on perusteltua, että tuomioistuimet harkitsevat lainsäädännössä asetetun harkintavallan rajoissa sen, millaisessa kokoonpanossa yksittäinen tapaus on tarpeen käsitellä. On selvää, että yksinkertaiset asiat on perusteltua käsitellä kevyemmässä kokoonpanossa, jotta vaikeampien asioiden käsitelyssä voidaan turvata asianmukaiset resurssit. Valiokunta pitää selvänä, että esityksessä tarkoitettu tavoin asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn sitä perustellessa tulee asian käsitelyssä käyttää yhden tuomarin kokoonpanoa vahvempaa kokoonpanoa siten, että asianosaisten oikeusturva varmistetaan kaikissa tapauksissa.

Kokoonpanojen keventäminen korkeimmassa oikeudessa

Esityksen mukaan korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennetään eräissä asiarühmissä. Korkein oikeus olisi päätösvaltainen nykyisen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä (1. lakiehdotus, 2 luku 9 § 2 mom.). Edellytyksenä olisi, että kolmen jäsenen kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa korkein oikeus olisi yksimielise-

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

nä päätösvaltainen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa silloinkin, kun hakemus hyväksytään (1. lakiehdotus, 2 luku 10 § 1 mom). Nykyisin ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan käsitellä kolmen jäsenen kokoonpanossa vain, jos hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta.

Lakivaliokunta pitää edellä selostettuja muutosesityksiä perusteltuina. Ehdotetut muutokset muun muassa edesauttavat korkeimman oikeuden voimavarojen suuntaamista nykyistä selvästi paremmin asioiden laatua vastaavasti.

Esityksessä ehdotetaan myös valituslupa-asian kokoonpanosäännöksiä täydennettäväksi siten, että korkein oikeus olisi päätösvaltainen myös yksijäsenisenä, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä (1. lakiehdotus, 2 luku 9 § 3 mom). Muissa kuin selvissä tapauksissa asia tulisi käsitellä laajemmassa kokoonpanossa. Nykyisin valituslupa-asia käsitellään yleensä kahden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa. Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 5/2018 vp, s. 3—4) katsonut, että säännösehdotus valituslupa-asian käsittelemisestä ei ole perustuslain kanssa ristiriidassa. Lausunnon mukaan oikeusturvan kannalta parempi vaihtoehto olisi kuitenkin vielä korottaa yhden jäsenen kokoonpanon käytön edellytyksiä.

Lakivaliokunta pitää ehdotettua valituslupa-asian kokoonpanosäännösten muutosta lähtökohtaisesti perusteltuina. Kuten esityksen perusteluissa (HE, s. 26) tuodaan ilmi, korkeimman oikeuden kokoonpanojen keventämisellä yksinkertaisissa ja selvissä asioissa voidaan siirtää voimavaroja vaativampien asioiden käsittelyyn ja parantaa korkeimman oikeuden mahdollisuuksia keskittyä päätehtäväänsä, joka on lainkäyttöä ohjaavien ennakkopäätösten antaminen. Korkeimman oikeuden jäsenten työpanoksen kohdentaminen nykyistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla myös nopeuttaa käsittelyaikoja.

Säännösehdotuksen mukaan yhden tuomarin kokoonpano tulisi käytettäväksi vain, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Säännösehdotuksen perusteluiden mukaan kysymykseen tulisivat sellaiset valituslupahakemukset, joiden osalta valitusluvan myöntämisen edellytykset eivät objektiivisesti arvioiden selvästikään täyty (HE, s. 35). Lakivaliokunta katsoo, että perustuslakivaliokunnan lausunnossa viitattu yhden jäsenen kokoonpanon käytön edellytys on siten varsin korkealla. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös esityksen perusteluissa todettuun seikkaan siitä, että asian ratkaisemiseen osallistuu aina jäsenen lisäksi myös esittelijä. Jos he olisivat eri mieltä, asia ei ole selvä ja se on siirrettävä laajempaan kokoonpanoon. Valiokunta pitää tärkeänä myös perusteluissa esiin tuotua näkemystä siitä, että työ korkeimmassa oikeudessa on perusteltua järjestää niin, että asian käsittelyyn yhden jäsenen kokoonpanossa osallistuvat ne jäsenet ja esittelijät, joilla on riittävä kokemus korkeimman oikeuden valituslupakäytännöstä. Lakivaliokunta kuitenkin korostaa, että ehdotettua säännöstä tulee soveltaa vain sellaisessa valituslupa-asiassa, jossa ei ole kollegiaalista päätöksentekoa edellyttäviä harkintakysymyksiä ja jossa on ilmeistä, että valitusluvan myöntämisen edellytykset eivät selvästikään täyty.

Edellä selostetun sekä perustuslakivaliokunnan säännöksestä esittämän huomion valossa lakivaliokunta ehdottaa, että 1. lakiehdotuksen 2 luvun 9 §:n 3 momenttia tarkistetaan siten, että yhden tuomarin kokoonpanoa valituslupa-asiassa voidaan käyttää vain, jos on ilmeistä, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä.

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Voimassa olevan lain pääsäännön mukaan (ROL 8:1) syytetyn on oltava käräjäoikeuden pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti läsnä, jollei katsota, ettei hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ole tarpeen. Hovioikeudessa toimitettavassa suullisessa käsittelyssä syytetyn on oltava henkilökohtaisesti läsnä, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi. Rikosprosessin yleisten periaatteiden mukaisesti syytettyä tulee kuitenkin pääsääntöisesti aina edustaa vähintään oikeudenkäyntiasiamies. Vankeusrangaistukseen tuomitseminen edellyttää (ROL 8:13) nykyisin, että syytettyä on kuultu henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä. Hovioikeudessa syytetty voidaan kuitenkin tietyin edellytyksin tuomita vankeusrangaistukseen, jos hänen puolustuksestaan on asianmukaisesti huolehdittu (ROL 8:13.2).

ROL 8:11 ja 12 säädetyin edellytyksin asia voidaan kuitenkin nykyisin ratkaista vaikka vastaaja ei ole henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Edellytyksenä on, että vastaaja on sellaisella uhallalla kutsuttu tuomioistuimeen eikä vastaajan läsnäolo ole asian selvittämiseksi tarpeen. Asian ratkaiseminen näissä tilanteissa ei edellytä myöskään, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies. Tällöin voidaan tuomita kuitenkin enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus tai syytetyn suostuessa asian käsittelyyn hänen poissaolostaan huolimatta enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Kun kyse on vangitusta vastaajasta, hänen on nykyisin oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu (ROL 8:3).

Hallituksen esityksessä (2. lakiehdotuksen 8 luvun 3 §) lähdetään siitä, että rikosasian vastaajan on jatkossakin oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos tuomioistuin pitää vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tarpeellisena. Nykytilaan verrattuna lisäkritereinä on lisäksi se, että tuomioistuin pitää läsnäoloa muusta syystä tarpeellisena. Hallituksen esityksessä ehdotetaan kuitenkin säännöstä, jonka myötä syytetyn velvollisuus olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievenee kahdella tavalla (2. lakiehdotuksen 8 luvun 3 §). Vastaajan läsnäolovelvollisuutta lievennetään ensinnäkin siten, että muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellytä, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos tuomioistuin ei pitäisi vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisena, riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies. Vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Viimeksi mainittu läsnäolovelvollisuus ei koske hovioikeuskäsittelyä. Tuomioistuin eli käräjäoikeus voisi kuitenkin päättää, ettei tällaisen vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Toiseksi vastaajan velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä esitetään lievennettäväksi vangitun vastaajan osalta. Pääsääntö edelleen olisi, että vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Tuomioistuin voisi kuitenkin jatkossa päättää, ettei vangitun vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

Lisäksi poikkeuksena edellä kuvattuihin säännöksiin syytetyn henkilökohtaisesta osallistumisesta oikeudenkäyntiin ovat jatkossakin 8 luvun 11 ja 12 §:n säännökset asian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta. Mainittuja säännöksiä ehdotetaan esityksessä muutettavaksi sisällöllisesti vain vastaajan suostumukseen perustuvaa poissaolokäsittelyä koskevan 12 §:n osalta siten, että enimmäisrangaistus olisi nykyisen kuuden kuukauden sijasta yhdeksän kuukautta vankeutta (2. lakiehdotus 8 luku 12 §). Enimmäisrangaistus olisi sama kuin 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä.

Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 5/2018 vp, s. 4) arvioinut ehdotettua 8 luvun 3 §:ää ja syytetyn velvollisuutta osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin. Valiokunnan lausunnossa viitataan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön koskien vastaajan läsnäolon merkitystä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin järjestämisessä (esim. Hermi v. Italia, 18.10.2006), jossa luopuminen oikeudesta läsnäoloon on katsottu mahdolliseksi, jos se on tapahtunut vapaaehtoisesti sekä nimenomaisesti tai muuten yksiselitteisesti ja jos tärkeä julkinen etu ei vaadi vastaajan läsnäoloa. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotettu sääntely merkitsee periaatteellista muutosta lähtökohtaan, jonka mukaan vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä häntä koskevassa rikosoikeudenkäynnissä. Lausunnossa kuitenkin todetaan, että ehdotettu muutos, edellä mainittu ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö huomioiden, ei ole ristiriidassa perustuslain 21 §:n kanssa. Lausunnon mukaan lakivaliokunnan on kuitenkin syytä vielä tarkkaan harkita sääntelyn soveltamisalaa erityisesti vailla syytetyn läsnäoloa tuomittavien rangaistusten enimmäismäärien osalta.

Lakivaliokunta toteaa, että syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventämisellä voidaan vähentää syytetyn poissaolosta johtuvia istuntojen peruuntumisia ja siten tehostaa rikosprosessia sekä lyhentää oikeudenkäyntien kestoa. Peruuntuneista istunnoista aiheutuu merkittäviä haittoja mm. oikeudenkäyntien viivästymisinä, tarpeettomina kustannuksina ja muiden asianosaisten tarpeettomina käynteinä tuomioistuimissa. Näistä syistä valiokunta suhtautuu esitettyihin lievennyksiin yleisesti ottaen myönteisesti, eikä sillä ole huomautettavaa vangitun vastaajan läsnäoloa koskevaan ehdotukseen. Muilta osin valiokunta toteaa seuraavaa.

Kuten edellä on todettu, esitys merkitsee sitä, että pääsääntö jatkossakin on, että vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jollei katsota, ettei henkilökohtainen läsnäolo ole asian selvittämiseksi tarpeen. Vastaajaa on kuitenkin aina kuultava henkilökohtaisesti käräjäoikeudessa, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tällaisia rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on kuusi vuotta vankeutta, ovat esimerkiksi rikoslain (RL) 20 luvun 1 §:ssä tarkoitettu raiskaus, RL 31 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ryöstö, RL 21 luvun 9 §:ssä tarkoitettu törkeä kuolemantuottamus, RL 20 luvun 9 a §:ssä tarkoitettu törkeä paritus ja RL 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa. Lakivaliokunta pitää näitä tilanteita koskevaa henkilökohtaista kuulemisvelvollisuutta perusteltuna, sillä kyse on tällöin erityisen vakavien rikosasioiden käsittelystä.

Ehdotetun säännöksen myötä ilman vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa käräjäoikeudessa voidaan kuitenkin käsitellä ensinnäkin rikosta, josta säädetty enimmäisrangaistus on enintään viisi vuotta vankeutta. Tällaisia rangaistussäännöksiä on lukumääräisesti vähän, sillä sellaisia ovat vain RL 18 luvun 2 ja 3 §:ssä tarkoitettu rikos sukuoikeuksia vastaan, RL 35 luvun 3 b §:ssä tarkoitettu törkeä datavahingonteko, RL 38 luvun 6 §:ssä tarkoitettu törkeä tietoliikenteen häirintä ja

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

RL 38 luvun 7 b §:ssä tarkoitettu törkeä tietojärjestelmän häirintä. Näiden rikosten lisäksi vailla syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa voitaisiin käsitellä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on enintään neljä vuotta vankeutta tai vähemmän. Viimeksi mainitut tulisivat muodostamaan enemmistön niistä tapauksista, joissa säännöksen soveltamisalan mukaisesti asia voidaan käsitellä vailla syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa. Kyseiset rikokset myös muodostavat suuren osan käräjäoikeudessa käsiteltävistä rikoksista. Koska käytännössä tuomittavat seuraamukset eivät kuitenkaan ole asteikossa tarkoitettuja enimmäisrangaistuksia, säännös velvollisuudesta kuulla syytettyä henkilökohtaisesti pitkälti kattaisi tilanteet, joissa vastaajalle tuomitaan pitkä vankeusrangaistus.

Lakivaliokunta katsoo, että syytetyn henkilökohtainen läsnäolo käräjäoikeudessa on pääsääntöisesti tarpeellista, kun käsitellään vakavaa rikosasiaa, josta vastaajalle voi seurata pitkä vankeusrangaistus. Rajan asettaminen käsiteltävän rikoksen kuuden vuoden enimmäisrangaistukseen johtaa edellä selostetuin tavoin käytännössä siihen, että vastaajaa on aina velvollisuus kuulla tilanteessa, jossa vastaajalle tuomitaan pitkä vankeusrangaistus.

Ehdotettu sääntelyn rakenne, jossa asian käsittely ilman syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa perustuu käsiteltävän rikoksen rangaistusasteikkoon, on valiokunnan näkemyksen mukaan perusteltu. Sellainen sääntelyvaihtoehto, jossa laissa määrättäisiin vailla syytetyn läsnäoloa tuomittavien rangaistusten enimmäismääristä (in concreto) olisi ongelmallinen sen vuoksi, että se edellyttäisi ennakkollista seuraamusharkintaa. Tällainen sääntelyvaihtoehto olisi myös liian kaavamainen ottaen huomioon, että tuomittavan rangaistuksen mittaamiseen vaikuttaa syytteenalaisen rikoksen lisäksi myös aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevat säännökset.

Esityksen mukaan laissa säädettäisiin tilanteista, joissa vastaajaa olisi aina kuultava henkilökohtaisesti ja joissa kuulemisvelvoitteesta ei voitaisi tuomioistuimen harkinnalla poiketa. Jatkossakin vakavasta rikoksesta syytetyn ja vangitun vastaajan olisi pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Alaikäistä vastaajaa ei voitaisi tuomita vankeusrangaistukseen ilman, että häntä on henkilökohtaisesti kuultu. Esitys ei tarkoita, että muissa tilanteissa vastaajalla olisi oikeus jäädä pois istunnosta. Muissa tilanteissa vastaajan henkilökohtainen läsnäolovelvollisuus olisi kuitenkin tuomioistuimen harkinnassa. Vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä aina, kun tuomioistuin pitää vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisena. Luonnollisesti syytetyllä on aina oikeus olla läsnä.

Edellä esitetyn perusteella ja saamaansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta katsoo, että ehdotettu sääntely vastaajan läsnäolovelvollisuuden lieventämisestä voidaan hyväksyä. Lakivaliokunta kuitenkin painottaa, että tuomioistuimen tulee läsnäolovelvoitetta koskevassa harkinnassaan huolellisesti ottaa huomioon oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. Henkilökohtainen läsnäolo on luonnollisesti tarpeen, jos vastaajaa on kuultava todistelutarkoituksessa. Esimerkiksi rangaistuksen mittaamiseen liittyvien olosuhteiden selvittäminen voi myös edellyttää vastaajan henkilökohtaista kuulemistä. Vastaajan henkilökohtaisen läsnäolon tarpeellisuus asianmukaisen rangaistusharkinnan suorittamiseksi korostuu sitä enemmän, mitä ankarammasta rangaistuksesta on kysymys. Myös psykologisten seikkojen kannalta on merkityksellistä, että rikoksesta syytetty on läsnä konkreettisesti oikeuden istunnossa ja joutuu siten hyväksymään tekonsa seurauksia. Lisäksi myös uhrien kannalta voi joissain tapauksissa olla merkityksellistä,

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

että uhrin näkevät syytetyn joutuvan teostaan oikeuden eteen ja pääsevät myös käsittelemään mahdollisia tekijään liittyviä traumoja.

Nyt esitettävät poikkeukset syytetyn henkilökohtaiseen läsnäoloon ovat kuitenkin varsin merkittäviä. Tämän vuoksi valiokunta pitää tärkeänä, että esityksessä ehdotettujen muutosten toimitusta ja vaikutusta seurataan.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että rikosasian asianomistaja veloitetaan samalla tavalla kuin vastaaja saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti silloin, kun hänen henkilökohtainen läsnäolonsa on tarpeen asian selvittämiseksi (ROL 8:1.1 ja 8:2.1). Näitä säännöksiä ei esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Vastaajan läsnäolovelvollisuus on tiukempi kuin asianomistajan, koska todistelutarkoituksessa kuulemisen lisäksi vastaajalla on velvollisuus saapua pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti myös muissa nyt käsiteltävän 2. lakiehdotuksen 8 luvun 3 §:n 2 ja 3 momentissa mainituissa tilanteissa.

Lakivaliokunta toteaa selvyyden vuoksi, että voimassa olevan ja 2. lakiehdotuksessa tarkoitetun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvun 2 §:n 2 momentin mukaan vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Saman luvun voimassaolevan 6 §:n mukaan tunnustamisoikeudenkäynnissä noudatetaan muutoin, mitä rikosasian käsittelystä säädetään. Edellä mainituista säännöksistä siten ilmenee, ettei muualla laissa olevia vastaajan läsnäoloa koskevia säännöksiä sovelleta tunnustamisoikeudenkäyntiin.

Lakivaliokunnalla ei ole huomauttamista 2. lakiehdotuksen 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettua vastaajan suostumukseen perustuvassa poissaolokäsittelyssä mahdollisesti tuomittavan enimmäisrangaistuksen nostoon kuudesta kuukaudesta yhdeksään kuukauteen. Kyseisen, jo voimassaolevan 8 luvun 12 §:ssä tarkoitetun menettelyn käyttöä tosin rasittavat esimerkiksi ne ennakkollista seuraamusharkintaa koskevat haasteet, jotka edellä on tuotu esiin sellaisten sääntelyvaihtoehtojen osalta, joissa laissa määrätään vailla syytetyn läsnäoloa tuomittavista enimmäisrangaistuksista. Valiokunta korostaa esityksen perusteluissakin (HE, s. 47) todettua seikkaa siitä, että kuten nykyisinkin, tuomioistuimen on tarkoin harkittava, voidaanko rikosasia tyydyttävästi selvittää vastaajan poissaolosta huolimatta. Tuomioistuimen harkintavelvollisuus korostuu sitä enemmän, mitä ankarammasta rangaistuksesta on kysymys.

Velvollisuus pysyä esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantoa varten

Hallituksen esityksen 3. lakiehdotuksen 10 luvun 2 a §:n mukaan syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan. Jos epäilty ei vapaaehtoisesti noudattaisi määrystä, hänen poistumisensa voitaisiin estää.

Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 5/2018 vp, s. 4–5) katsonut, että esitetyle varsin lyhytkestoiselle henkilökohtaisen vapauden rajoitukselle ja vapaudenriistolle on esitetty hyväksyttävät perusteet eikä se ehdotetulla tavalla tarkkarajaisesti ja täsmällisesti säänneltyä muodostu perustuslain 7 §:n kannalta ongelmalliseksi. Valiokunta on lausunnossaan todennut, että lakivaliokunnan on kuitenkin syytä tarkastella ehdotetun velvollisuuden vaikutusta yksilön prosessuaalisten oikeuksien toteutumiseen. Lausunnon mukaan olennaista on,

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

että ehdotettu järjestely ei saa johtaa esimerkiksi ulkomaalaiselle tiedoksi annettavan haastehakemuksen heikkotasoiseen kääntämiseen aikarajan puitteissa laadun kustannuksella.

Lakivaliokunta toteaa, että ehdotettua säännöstä voidaan soveltaa vain tilanteissa, joissa käytetään ns. yhden kosketuksen toimintamallia rikosasiassa. Tällöin rikoksesta epäillyn asiassa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuvat epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Hallituksen esityksen perusteluista ilmi käyvin tavoin (HE, s. 22) ehdotuksen tavoitteena on lisätä yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä ja helpottaa vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamista. Valiokunta pitää ehdotusta ja sen tavoitetta lähtökohtaisesti kannattavana.

Lakivaliokunta kuitenkin korostaa, että yhden kosketuksen toimintamallia tulee käyttää vain, jos se voidaan tehdä vaarantamatta epäillyn oikeusturvaa. Valiokunta painottaa, että ehdotetun säännöksen soveltaminen käytännössä edellyttää sitä, että paikallapysymisvelvoitteen aikarajan puitteissa kyetään huolehtimaan oikeusturvatakeista, kuten tarvittaessa käännöksestä, tulkkauksesta tai oikeusavusta.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen esityksen perusteluissakin (HE, s. 49) mainittuun seikkaan, että ehdotetun säännöksen soveltaminen edellyttää käytännössä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyötä siten, että syyteharkinta voidaan toteuttaa välittömästi esitutkinnan antaessa siihen edellytykset. Tähän liittyen valiokunta pitää tärkeänä, että myös syyttäjälaitoksessa turvataan yhden kosketuksen periaatteen soveltaminen tarvittaessa asianmukaisin päivystysjärjestelyin.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotetun paikallapysymisvelvollisuutta koskevan säännöksen käytännön vaikutuksia tullaan seuraamaan. Erilaisten nopeutettujen rikosprosessimenettelyjen, kuten yhden kosketuksen periaatteen, käyttö on saadun selvityksen mukaan sisällytetty myös oikeusministeriön tutkimussuunnitelmaan. Yhden kosketuksen periaatteen mahdollistamassa aikarajassa saattaa joissain tilanteissa olla haastavaa esimerkiksi selvittää asianomistajalle aiheutuneen vahingon määrä. Tähän liittyen valiokunta pitää tärkeänä, että yhden kosketuksen periaatteen käyttöä seurataan myös asianomistajan mahdollisiin korvausvaatimuksiin liittyvien kysymysten osalta. Valiokunta pitää tärkeänä, että tilannetta seurataan esimerkiksi siltä osin, missä määrin asianomistajan korvausvaatimuksen selvittämistä koskevat kysymykset vaikeuttavat tai vähentävät yhden kosketuksen periaatteen käyttöä ja missä määrin haasteessa voidaan ilmoittaa esimerkiksi aiheutuneet vahingot arviona tai enimmäismääräisenä.

Videoyhteyden käytön laajentaminen

Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä. Nykyisin videoyhteyttä on mahdollista käyttää, kun asianosaista, todistajaa tai asiantuntijaa kuullaan todistelutarkoituksessa. Asianomistaja voi voimassa olevan lain mukaan osallistua suulliseen käsittelyyn etäyhteydellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna, jos oikeudenkäymiskäärän 17 luvun 52 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

Rikosasioiden osalta esityksessä ehdotetaan (2. lakiehdotus 8 luku 13 §), että rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Asianomistajan osallistuminen suulliseen käsittelyyn muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna olisi jatkossa mahdollista ilman oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädettyjä edellytyksiä. Myös syyttäjän olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että vastaajan tai asianomistajan laillisen edustajan sekä oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

Videoyhteyden käyttöä laajennettaisiin vastaavasti riita-asoiden osalta (1. lakiehdotus 12 luku 8 §). Riita-asian asianosaisen olisi mahdollista osallistua videoyhteyden välityksellä suulliseen käsittelyyn myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Mahdollisuus videoyhteyden käyttöön laajennettaisiin koskemaan myös asianosaisen laillista edustajaa ja oikeudenkäyntiavustajaa tai -asiamiestä.

Lakivaliokunta pitää videoyhteyden käytön laajentamista ehdotetulla tavalla perusteltuna osana oikeusprosessien keventämistä. Videoyhteyden käytön lisääminen on merkityksellinen myös tilanteessa, jossa marraskuussa 2017 eduskunnan hyväksymän hallituksen esityksen (HE 270/2016 vp) mukaisesti käräjäoikeuksien rakenneuudistuksella vähennetään käräjäoikeuksien määrää, jonka vuoksi joissain tapauksissa välimatka käräjäoikeuteen kasvaa.

Valiokunta pitää ehdotettujen säännösten ja videoyhteyden käytön hyväksyttävyyden kannalta erittäin keskeisenä sitä, että ehdotettujen säännösten mukaisesti videoyhteyden käyttö sekä rikosettä riita-asiaassa edellyttää asianosaisen suostumusta ja sitä, että tuomioistuimien katsoo sen soveliaaksi. Valiokunta painottaa, että tuomioistuimen tulee tapauskohtaisesti arvioida videoyhteyden käytön soveltuvuus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan videoyhteyden käytön laajentaminen edellyttää lisäinvestointeja videoneuvottelulaitteistoihin. Videoyhteyden käytön lisääminen otetaan huomioon muun muassa osana käräjäoikeusverkoston kehittämishankkeen yhteydessä toimivaa salivarusteluprojektia. Lakivaliokunta painottaa, että videoyhteyden käytön laajentamista koskevissa hankkeissa tulee ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asettamat vaatimukset. Videoyhteyden tulee olla riittävän laadukas, jotta vastaaja voi sitä käyttäen tosiasiallisesti osallistua oikeudenkäyntiin. Vastaajan pitää voida kuulla ja nähdä muut oikeudenkäyntiin osalliset ja päinvastoin. Vastaajan avustajalla tulee olla oikeus osallistua oikeudenkäyntiin vastaajan sijaintipaikassa tai istuntosalissa, ja vastaajalla tulee olla mahdollisuus luottamukselliseen ja tehokkaaseen neuvontaan avustajansa kanssa. Nämä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset tulee ottaa huomioon myös ehdotettuja säännöksiä sovellettaessa.

Videotekniikan hyödyntämiseen liittyen lakivaliokunta muistuttaa jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista koskevan hallituksen esityksen käsittelyn yhteydessä hyväksytystä lausumasta (HE 246/2014 vp — EV 308/2014 vp), jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus joutuisesti selvittää tarpeen ja mahdollisuudet ottaa käyttöön järjestelmä, jossa suullinen näyttö otetaan muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen avulla.

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

Seuranta

Nyt käsiteltävä esitys sisältää periaatteellisesti ja käytännön kannalta merkittäviä muutoksia oikeusprosesseihin. Lakivaliokunta pitääkin tärkeänä, että oikeusministeriö seuraa uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia erityisesti tuomioistuimien kokoonpanosäännöksiä ja syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevien säännösten osalta. Valiokunta edellyttää, että oikeusministeriö toimittaa asiasta selvityksen valiokunnalle vuoden 2023 loppuun mennessä. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 200/2017 vp sisältyvät 2.—4. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 200/2017 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §, 8 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 9—11 §, 5 luvun 5 §:n 1 momentti, 6 ja 15 d §, 6 luvun 11 §, 12 luvun 33 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 18 §:n 1 momentti ja 20 §:n 1 momentti,
sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 6, 9 ja 11 § laissa 683/2016, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 2 kohta ja 26 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 381/2003, 2 luvun 10 § laissa 666/2005, 5 luvun 5 §:n 1 momentti ja 15 d § laissa 768/2002, 5 luvun 6 § ja 6 luvun 11 § laissa 1052/1991, 12 luvun 33 §:n 2 momentti laissa 244/2006 sekä 26 luvun 18 §:n 1 momentti laissa 165/1998, sekä

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

lisätään 2 lukuun uusi 10 a §, 12 lukuun siitä lailla 690/1997 kumotun 8 §:n tilalle uusi 8 § ja sen edelle uusi väliotsikko sekä 31 luvun 14 a §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 666/2005, uusi 1 a kohta ja lukuun uusi 19 § ja sen edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään neljä vuotta.

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:

2) ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan;

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa toisin säädetä. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa (665/2005).

Korkein oikeus on päätösvaltainen myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettuja jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen.

Valitusluvan myöntämistä koskeva asia käsitellään ja ratkaistaan kahden tai kolmen jäsenen kokoonpanossa. Jos asia käsitellään kahden jäsenen kokoonpanossa, asia on siirrettävä kolmen jäsenen kokoonpanoon ratkaistavaksi, jos kahden jäsenen kokoonpano niin päättää tai jollei se ole ratkaisusta yksimielinen. Jos kuitenkin on **ilmeistä**, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä, asian voi käsitellä ja ratkaista myös yksi jäsen. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä kokoonpano.

Yksi jäsen voi päättää välitoimesta sekä turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä sekä käsitellä ja ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan.

10 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan korkeimmassa oikeudessa käsitellä ja ratkaista myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos se on ratkaisusta yksimielinen.

Yksi jäsen voi:

1) jättää tutkimatta 31 luvun 19 §:ssä tarkoitettun samassa asiassa tehdyn uuden ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen;

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

2) jättää tutkimatta tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevan hakemuksen, jos hakija ei ole käyttänyt oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa siten kuin 15 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään;

3) käsitellä ja ratkaista asian, jos ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus on peruutettu kokonaan;

4) päättää ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä välitoimesta, turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä.

10 a §

Jos korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen käsittelee ja ratkaisee asian 9 tai 10 §:n nojalla, hän voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset.

11 §

Tuomioistuimen monijäsenistä ja käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla kolmas lautamies.

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, kantajaa on kehotettava määrääjassa korjaamaan hakemustaan, jos se on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

6 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

15 d §

Valmisteluintunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

12 luku

Asianosaisista

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

8 §

Riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuimien katsoo sen soveliaaksi. Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös asianosaisen lailliseen edustajaan sekä asianosaisen suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmisteluistunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

33 §

Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 62 §:ssä.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

18 §

Valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus hänen poissa ollessaan jätetään sillensä. Valittajana henkilökohtaisesti saapumaan määrättävä rikosasian vastaaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus jätetään sillensä, jos hän ei saavu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti eikä

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

myöskään asiamiehen edustamana, ja uhallä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta, jos hän käyttää sijastaan asiamiestä.

20 §

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, asiassa on meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään, sen estämättä, mitä 12 luvun 29 §:ssä säädetään. Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhallä, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko taikka hänet voidaan määrätä tuotavaksi saamaan tai myöhempään istuntoon.

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §

Siitä poiketen, mitä 12 §:ssä säädetään, tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa:

- 1 a) pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista;
-

Ylimääräisen muutoksenhaun rajoittaminen

19 §

Asianosainen saa korkeimmassa oikeudessa kannella tuomiovirheestä, hakea tuomion purkamista ja hakea menetetyt määräajan palauttamista samassa asiassa vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvun 5 §, sellaisena kuin se on laissa 243/2006,
muutetaan 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta ja 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 7 §:n 2 momentti, 11 §:n 2 ja 3 momentti, 7 luvun 4 §:n 1 momentti, 5 ja 14 a §, 8 luvun 3 §, 11 §:n 1 momentti, 12 ja 13 §,
sellaisina kuin niistä ovat 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta, 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 11 §:n 2 momentti ja 7 luvun 14 a § laissa 243/2006, 6 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 733/2015, 8 luvun 11 §:n 1 momentti laissa 759/2010 ja 13 § osaksi laeissa 382/2003 ja 455/2011, sekä
lisätään 5 a luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 243/2006, uusi 4 momentti ja 8 luvun 13 §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheysteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

5 a luku

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (*kirjallinen menettely*), jos:

4) asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä; ja

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

2 §

Jos esitutkinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan 14 päivän kuluessa tiedoksiannosta kirjallisesti käräjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Vastaajalle on samalla annettava tieto syyttäjän esittämästä rangaistuksen lajista ja enimmäismäärästä. Vastaajalle on myös annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelystä.

3 §

Suullisen lausuman tai vastauksen antamiseen käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan, mitä 8 luvun 13 §:ssä säädetään.

6 luku

Pääkäsittelystä

7 §

Asianomistajan osallistuminen käsittelyyn voidaan toteuttaa asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä säädetään.

11 §

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

Jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, asianomistajaa on kehoitettava määräjassa korjaamaan hakemustaan, jos se on valmistelun jatkamiseksi tarpeen. Asianomistajalle

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

5 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

14 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheysteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

8 luku

Asianosaisista

3 §

Vastaajaa ei voida tuomita rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu tai häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies pääkäsittelyssä.

Vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuin katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. Alle 18-vuotiasta vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettyä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä myös, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, ettei tässä momentissa tarkoitetun vastaajan tarvitse olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

11 §

Sen estämättä, mitä 3 §:ssä säädetään, asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan tuomita rikesakko, sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus.

12 §

Sen estämättä, mitä 3 §:ssä säädetään, asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja hä-

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

nen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

13 §

Rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuimien katsoo sen soveliaaksi. Vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös vastaajan tai asianomistajan lailliseen edustajaan sekä vastaajan tai asianomistajan suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään, ei sovelleta 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä suullisen valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____ .

3.

Laki

esitutkintalain 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään esitutkintalain (805/2011) 10 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

10 luku

Esitutinnan päättäminen

2 a §

Paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten

Syyttäjä voi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten.

Epäiltyä saadaan pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi.

Tiedoksianto on toimitettava viipymättä. Epäillyllä on oikeus poistua tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutinnan päättämisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

4.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 30 §:n 3 momentti, 31 ja 36 §, sellaisena kuin niistä on 31 § laissa 985/2005, seuraavasti:

30 §

Asian käsittely tuomioistuimessa

Maksuvelvollisen on saavuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuulluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliaan. Jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, asian käsittelyssä voidaan

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

käyttää teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

31 §

Tuomioistuinkäsittelyn lykkäminen

Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian:

- 1) sakon maksutilanteen selvittämistä varten; tai
- 2) maksuvelvollisen heikon taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittämistä varten.

Käsittelyn tultua lykättyksi 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun syyn vuoksi tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

36 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen

Kun muuntorangaistuksen määräämistä koskeva ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi tai pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio, Oikeusrekisterikeskuksen on lähetettävä maksuvelvolliselle 7 §:ssä tarkoitettu maksukehotus. Ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymistä Oikeusrekisterikeskus voi myöntää maksuvelvolliselle maksuaikaa enintään kuusi kuukautta noudattaen, mitä 14—18 §:ssä säädetään.

Jos maksuvelvollinen ei täytä maksuvelvollisuutta kokonaisuudessaan 1 momentissa tarkoitetussa maksukehotuksessa asetetussa määräajassa tai 1 momentin nojalla myönnetyn maksuajan kuluessa, Oikeusrekisterikeskuksen on haettava muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa sen paikkakunnan ulosottomieheltä, jossa muuntorangaistukseen tuomittu asuu tai oleskelee. Ulosottomiehen on huolehdittava siitä, että tuomittu toimitetaan rangaistuslaitokseen. Oikeusrekisterikeskuksen on palautettava osittain suoritettu maksu maksuvelvolliselle siten kuin 22 §:ssä säädetään.

Etsintäkuuluttamisesta sekä etsintäkuulutuksen peruuttamisesta ja oikaisemisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 19 ja 20 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireillä olevaan muuntorangaistusasiaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että oikeusministeriö seuraa oikeusprosessien keventämistä yleisissä tuomioistuimissa koskevan uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia erityisesti tuomioistuintuimien kokoonpanoa ja syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevien säännösten osalta sekä antaa lakivaliokunnalle edellä mainituista asioista selvityksen vuoden 2023 loppuun mennessä.

Helsingissä 18.4.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Antti Rantakangas kesk
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ville Tavio ps
varajäsen Eeva-Maria Maijala kesk
varajäsen Ari Torniainen kesk
varajäsen Matti Torvinen sin

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto

Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp
Vastalause

VASTALAUSE

Perustelut

Katsomme, että vankeusrangaistus voidaan määrätä käräjäoikeusvaiheessa vastaa, kun vastaajaa on henkilökohtaisesti kuultu oikeudessa.

Tähän vuosisataiseen perinteeseen ja sen ylläpitämään preventioon, oikeudenmukaisuuteen sekä psykologisiin näkökulmiin vedoten katsomme, että syytetyn läsnäolovaatimuksesta ei tule luopua koko prosessin osalta. Näin ollen esitämme, että vastaajaa on henkilökohtaisesti kuultava jatkossakin käräjäoikeudessa.

Tämän esityksemme pääsääntö on, että vastaajan on oltava paikalla, kun syyte luetaan ja siihen vastataan, jonka jälkeen vastaaja voi halutessaan poistua pääkäsittelystä, ellei tuomioistuimien vaadi hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä. Näin ollen vastaajalta ei lähtökohtaisesti edellytetä läsnäoloa koko käräjäoikeuden pääkäsittelyn ajan. Muutoksenhakuasteissa on riittävää, että vastaajaa edustaa oikeudenkäyntiavustaja. Pääsääntö alle 18-vuotiaiden osalta on kuuleminen kaikissa oikeusasteissa ennen vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Pääsääntö vangittujen osalta on läsnäolo koko pääkäsittelyn ajan, ellei tuomioistuin päätä toisin.

Mikäli henkilökohtaista läsnäoloa ei vaadittaisi lainkaan, tulisi hyvin moni rikosasian vastaaja käyttämään oikeuttaan jäädä pois istunnosta, vaikka tämä ei olisi hänen oman etunsa mukaista. Vastaajan poissaoloja tulisi tapahtumaan myös syistä, jotka eivät olisi oikeudenkäyntiasiamiehen tai tuomioistuimen tiedossa. Näitä voivat olla esimerkiksi päihdeaddiktiot, psyykkiset sairaudet tai muut terveydentilaan liittyvät asiat. Tällaisten syiden ilmitulo jälkikäteen muodostaisi myös uudenlaisen muutoksenhakuperusteen.

Rikoksesta syytetyn saapuminen henkilökohtaisesti edes yhden kerran oikeusprosessissa (käräjäoikeusvaiheessa) pääkäsittelyyn on tärkeää etenkin oikeudenmukaisuuden kannalta ja yhteiskunnan moraalia ylläpitävänä asiana. Rikoksesta syytetyn psykologian kannalta on perusteltua, että rikoksesta syytetty näkee konkreettisesti häntä käsittelevän oikeuden istunnon ja joutuu siten hyväksymään tekonsa seurauksia. Lisäksi on uhrien psykologian kannalta perusteltua, että uhrit näkevät rikollisen joutuvan teostaan henkilökohtaisesti oikeuden eteen ja pääsevät myös käsittelemään mahdolliset tekijään liittyvät traumat.

Lisäksi on huomioitava, että rikosasian vastaajan hyvä tai huono käytös huomioidaan osana rikosoikeudenkäynnin näyttöä käräjäoikeudessa. Vastaajan läsnäolosta luopuminen merkitsisi siten aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääsyn vaikeutumista, toisin sanoen epäoikeudenmukaisempia tuomioita.

Asianomistajien ja todistajien osalta on kuitenkin kohtuullista, että heidän ei tarvitse saapua juttuun käsittelyyn useita kertoja vastaajan poissaolojen vuoksi. Tämän vuoksi katsomme, että todistelun vastaanottamista ja pääkäsittelyn välittömyyttä koskevat säädökset on jatkossa syytä muuttaa siten, että tuomioistuin voi vastaanottaa asianomistajan vaatimukset ja vastaanottaa kaiken todistelun riittäen, että vastaajan oikeudenkäyntiasiamies on paikalla.

**Valiokunnan mietintö LaVM 2/2018 vp
Vastalause**

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisina, paitsi 2. lakiehdotuksen 8 luvun 3 § muutettuna seuraavasti:

3 §

Vastaajaa ei voida tuomita **käräjäoikeudessa vankeus**rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu ~~tai häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies~~ pääkäsittelyssä.

Vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuin katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. **Vastaaja voidaan tuomita hovioikeudessa rangaistukseen ilman henkilökohtaista kuulemistä, jos häntä on edustanut oikeudenkäyntiasiamies** pääkäsittelyssä. Alle 18-vuotiaasta vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. ~~Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä myös, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.~~ Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, ettei tässä momentissa tarkoitetun vastaajan tarvitse olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Helsingissä 18.4.2018

Ville Tavio ps
Suna Kymäläinen sd
Eeva-Johanna Eloranta sd
Katja Hänninen vas
Ilmari Nurminen sd
Johanna Karimäki vihr